

8. Vasconcellos M., Leon A. The METEO System: Machine Translation of Weather Forecasts. Computational Linguistics, 1982.
9. Tiedemann J. Machine Translation for Low-Resource Languages. Synthesis Lectures on Human Language Technologies, 2020.
10. Almutairi N. Human-in-the-Loop Machine Translation in Medicine. Language and Health, 2021.
11. Koehn P. Statistical Machine Translation. Cambridge University Press, 2010.
12. López A. Statistical Machine Translation. ACM Computing Surveys, 2008.
13. Vasquez C. Ethics in Medical Translation: AI Implications. Global Bioethics Review, 2023.
14. OpenAI. GPT-4 Technical Report. OpenAI Publications, 2023.
15. Chan S. The Future of Human-AI Collaboration in Professional Translation. Language and Technology, 2024.

BOLALAR ADABIYOTIDA SUN'IY INTELEKTDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI: IJODIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHDA RAQOBATMI YOKI HAMKORLIK?

Inoyatova Dilnoza Qunonboy qizi,

*Qo'qon universiteti "Ta'lim" kafedrası o'qituvchisi.
dilnoza3300@gmail.com*

Annotatsiya

Mazkur maqolada sun'iy intellekt texnologiyalarining bolalar adabiyotini o'qitishda tutgan o'рни, imkoniyatlari va pedagogik yondashuvlari yoritilgan. Bugungi kunda ChatGPT, AI dasturlari va boshqa sun'iy intellekt asosidagi vositalar o'quvchilarning individual qobiliyatlarini rivojlantirish, adabiy tafakkurini shakllantirish hamda ijodiy fikrlashni qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi. Maqolada sun'iy intellekt yordamida adabiy tahlil, yangi yakunlar tuzish, qahramonlar xarakterini o'rganish kabi mashg'ulotlar misolida ijodiy yondashuv qanday shakllanishi tushuntirilgan. Shuningdek, sun'iy intellekt o'qituvchining raqibi emas, balki ijodiy hamkori sifatida qaraladi. AI vositalarining o'quvchilarning savollariga moslashtirilgan javob berishi, o'yinlashtirilgan topshiriqlar orqali qiziqish uyg'otishi, inkluziv ta'limda yordamchi bo'lishi ta'kidlangan. Shu bilan birga, insoniylik, badiiylik va milliy qadriyatlar AI texnologiyalarining markazida bo'lishi kerakligi urg'ulanadi. Sun'iy intellekt – bu raqobatchi emas, balki ijodiy rivojlanishga xizmat qiluvchi hamkor vositadir.

Kalit soʻzlar: sunʼiy intellekt, bolalar adabiyoti, ijodiy tafakkur, oʻquvchi, ChatGPT, metodika, taʼlim, tahlil, interaktiv, hamkorlik.

Аннотация

В данной статье рассматривается роль технологий искусственного интеллекта в преподавании детской литературы, их возможности и педагогические подходы. Современные ИИ-инструменты, включая ChatGPT, помогают развивать индивидуальные способности учеников, формировать литературное мышление и поддерживать творческое воображение. Приведены примеры использования ИИ в анализе текстов, создании альтернативных концовок и изучении характеров героев. Подчёркивается, что искусственный интеллект должен рассматриваться не как соперник, а как творческий помощник учителя. Отмечено, что адаптивные ответы, игровые задания и помощь в инклюзивном обучении делают процесс обучения более эффективным и интересным. В то же время подчеркивается важность сохранения человечности, художественности и национальных ценностей при применении ИИ-технологий. Искусственный интеллект представлен как партнёр в развитии творческого мышления учащихся.

Ключевые слова: искусственный интеллект, детская литература, творческое мышление, ученик, ChatGPT, методика, образование, анализ, интерактив, сотрудничество.

Abstract

This article explores the role, potential, and pedagogical applications of artificial intelligence technologies in teaching children's literature. Modern AI tools such as ChatGPT play a vital role in developing students' individual abilities, literary thinking, and creative imagination. The paper provides examples of how AI can assist with literary analysis, generating alternative story endings, and exploring character traits. AI is viewed not as a rival to teachers, but as a creative partner. Its ability to deliver adaptive responses, offer gamified tasks, and support inclusive education is emphasized. Moreover, the article highlights the importance of preserving humanity, artistic expression, and national values when integrating AI technologies in education. Artificial intelligence is portrayed as a collaborative tool that enhances creativity and enriches the teaching of literature for young learners.

Keywords: artificial intelligence, children's literature, creative thinking, student, ChatGPT, methodology, education, analysis, interactive, collaboration.

Zamonaviy taʼlim jarayonida sunʼiy intellekt (SI) texnologiyalarining jadal rivojlanayotgani taʼlim berishning anʼnaviy shakllarini tubdan oʻzgartirmoqda.

Sun'iy intellekt tizimi - bu ma'lum bir fan sohalari bilan boliq ijodiy muammolarni hal qilishga qodir bo'lgan, bilimlari intellektual tizim xotirasida saqlanadigan dasturiy-apparat majmuasi.[1]

“O‘qish savodxonligi” darslarida o‘quvchilarning matnni tushunish, his qilish, tahlil etish va shu asosda o‘z fikrini ifodalash ko‘nikmalarini shakllantirishda sun'iy intellekt imkoniyatlaridan foydalanish dolzarb masalaga aylanmoqda. Bolalar adabiyoti esa yosh avlodda nafaqat estetik did va axloqiy qarashlarni shakllantirish, balki ijodiy tafakkurni rivojlantirishda beqiyos ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda sun'iy intellekt orqali o‘quvchilar bilan individual ishlash, ularning qiziqishiga mos topshiriqlar tuzish, yangi voqealar yaratish kabi faoliyatlar orqali adabiy tafakkurni samarali tarzda rivojlantirish mumkin bo‘lmoqda. Shunday ekan, ushbu maqolada bolalar adabiyotini o‘qitishda sun'iy intellektdan foydalanish imkoniyatlari o‘rganiladi, u ijodiy tafakkurni rivojlantirishda raqobatchimi yoki o‘qituvchining samarali hamkorimi degan savolga javob izlanadi.

Bolalar adabiyoti yosh avlodning badiiy-estetik dunyoqarashini shakllantirishda, til boyligini rivojlantirishda, ma'naviy va axloqiy qadriyatlarni singdirishda muhim vosita hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang‘ich sinf yoshidagi bolalarda ijodiy tafakkurni rag‘batlantirish, o‘z fikrini erkin bayon eta olish, syujetli o‘y-fikrlar hosil qilish, badiiy obrazlarni idrok etish va shaxsiy xayol mahsulini yaratishga bo‘lgan qobiliyat bolalar adabiyotining ta'siri bilan faol rivojlanadi. Bolalar adabiyotiga oid matnlar – ertaklar, hikoyalar, bolalar uchun she'rlar, ssenariylar, sahna ko‘rinishlari – bularning barchasi bolani yangi hayotiy holatlarga duch keltiradi, ularning fikrlashiga, tasavvuriga, hissiyotlariga ta'sir ko‘rsatadi.

Adabiy asarlarni o‘qitish jarayonida turli metodlar, ayniqsa, interaktiv va ijodiy topshiriqlar orqali o‘quvchilarning tafakkur faoliyatini kuchaytirish mumkin. Masalan, ertakni boshqa yakun bilan yozish, voqealar rivojini o‘zgartirish, qahramon nomidan maktub yozish, hikoyaning davomiga asoslanib yangi syujet tuzish, syujet asosida dramatik sahna tayyorlash kabi usullar bolaning faqat eslab qolish emas, balki o‘ylash, tasavvur qilish, tahlil qilish, ijod qilish ko‘nikmalarini shakllantiradi. Bunday topshiriqlar o‘quvchilarning emotsional-intellektual faolligini oshiradi, ular orasida faol muloqot yuzaga keladi va ijodiy mushohada yuritish holatlari kuchayadi.

Adabiy matnlarning o‘ziga xos badiiy talqini, syujet chizig‘i va obrazlar tizimi bolalarda obrazli tafakkur, o‘xshatish, kinoya, istehzo, satira kabi badiiy vositalarni idrok etishga yordam beradi. Bu jarayonda o‘qituvchi matnga ko‘ngil bilan munosabatda bo‘lish, har bir o‘quvchining fikrini qadrlash, bolani o‘z

g'oyasini ilgari surishga undash orqali ularning ijodiy tafakkuriga ijobiy ta'sir o'tkazadi. O'quvchilar matn asosida mustaqil she'rlar, ertaklar, hikoyalar yozadi, personajlarga yangi xarakterlar yaratadi, bu esa ular uchun adabiy ijodga kirishish eshigini ochadi.

Shu bois bolalar adabiyotini o'qitish jarayoni oddiy matn o'qish emas, balki murakkab ijodiy faoliyat bo'lishi lozim. Ijodiy tafakkur esa aynan shunday faol jarayonlarda shakllanadi. Demak, bolalar adabiyotining didaktik, estetik, axloqiy va tarbiyaviy funksiyalari bilan bir qatorda ijodiy tafakkurni rivojlantiruvchi asosiy vosita ekanligini alohida e'tirof etish zarur. Ana shunday asosda o'quvchining ichki salohiyati yuzaga chiqadi, tafakkuri o'z yo'lini topadi, uning badiiy-estetik qarashlari shakllanadi va u hayotni obrazlar orqali anglay boshlaydi.

Zamonaviy texnologiyalar taraqqiyoti bilan birga sun'iy intellekt (SI) vositalarining ta'lim tizimiga kirib kelishi adabiyotni o'qitish usullarini ham sezilarli darajada boyitmoqda. "Hech kim kelajakni batafsil bashorat qila olmasada, inson darajasidagi (yoki undan yuqori) aql-zakovatga ega kompyuterlar bizning kundalik hayotimizga va sivilizatsiyaning kelajakdagi rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatishi aniq". [2] Ayniqsa, bolalar adabiyotini o'qitishda SI vositalarining qo'llanilishi o'quvchilarning adabiy matnga bo'lgan qiziqishini oshirish, uni chuqurroq anglash, tafakkur qilish va ijodiy yondashish salohiyatini rivojlantirishda yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Bugungi kunda ChatGPT, Deep Seek, Claude, Miro AI, Grammarly, Poe AI kabi sun'iy intellekt asosidagi ilovalar adabiy jarayonga integratsiyalashib, o'quvchilarning mustaqil fikrlash, ifoda qilish, tahlil qilish va yangilik yaratish ko'nikmalarini shakllantirishda faol ishtirok etmoqda.

Masalan, ChatGPT ilovasi orqali o'quvchilar ertaklar, hikoyalar, personajlar, she'rlar yoki dramalar yaratishda yordamchi vosita sifatida foydalanishlari mumkin. O'quvchi oddiy matn asosida "ertakka boshqa yakun yozib ber", "qahramon boshqa mamlakatda qanday yashagan bo'lardi?", "bu hikoyaning boshqa versiyasini tuz", "yaxshi odam yomon rolida chiqsa nima bo'ladi?" kabi topshiriqlarni berishi mumkin va ChatGPT bunga javoban ijodiy namunalar ishlab chiqadi. Bu esa bolani fikrlashga, mantiqiy bog'lanishlar hosil qilishga, o'z nuqtai nazarini ifodalashga o'rgatadi.

Bundan tashqari, sun'iy intellekt yordamida interaktiv testlar, kichik ssenariylar, asar asosida tayyorlangan dramatik sahnalar yaratish, asar personajlaridan "intervyu olish", yoki "virtual qahramon bilan suhbat" kabi topshiriqlarni amalga oshirish orqali o'quvchilarning adabiy nutqi va tafakkuri kuchayadi. Ko'pgina AI ilovalari matnni tahlil qilish, muhim joylarni ajratish, asosiy g'oya va xulosalarni chiqarish imkoniyatini ham beradi. Shu orqali bolalar

adabiyoti nafaqat o'qish va tushunish jarayoni, balki interaktiv, raqamli hamda individual yondashuvga asoslangan faol o'yin va ijodiy tajribaga aylanadi.

Shuningdek, AI yordamida rasm asosida hikoya tuzish, audiomatnlarni matnga aylantirish, yoki aksincha, matn asosida ovozli ertaklar yaratish, hatto qahramonlar harakatini animatsion tarzda namoyish etish mumkin. Bu esa bolalarni ko'p tarmoqli o'rganish orqali ta'limga jalb etadi, chunki har bir bola har xil uslubda – ko'rish, eshitish yoki harakat orqali bilimni yaxshiroq o'zlashtiradi. AI vositalari aynan shuni ta'minlaydi.

Bunday yondashuvlarda o'qituvchining roli yo'qolmaydi, aksincha, kuchayadi. O'qituvchi AI vositalarini tanlaydi, ularni dars maqsadlariga moslashtiradi, o'quvchilar faoliyatini yo'naltiradi va baholaydi. Shu sababli AI vositalari raqib emas, balki o'qituvchining kuchli hamkoriga aylanadi.

Sun'iy intellektning ta'lim sohasiga jadal kirib kelishi bilan pedagoglar, ota-onalar va mutaxassislar orasida turli qarashlar shakllanmoqda. Xususan, ularning ko'pchiligi "sun'iy intellekt inson ijodkorligini yo'qqa chiqarmaydimi?", "bolalarning mustaqil fikrlashi pasayib qolmaydimi?", "kitob o'qishga ehtiyoj qolmaydimi?" degan savollar bilan tashvishlanmoqda. Bunday savollar tabiiy, chunki har qanday yangi texnologik vosita dastlab inson faoliyatiga xavf sifatida qaraladi. Ammo chuqur tahlil qilinsa, sun'iy intellekt — ayniqsa, bolalar adabiyoti va ijodiy tafakkurga doir o'quv jarayonlarida — raqib emas, balki kuchli hamkor bo'lishi mumkin.

Avvalo, sun'iy intellekt insonni to'liq almashtira olmaydi. AI – bu mavjud ma'lumotlar asosida yangi kontekstlar yaratadigan, lekin chuqur hissiy kechinmalar, hayotiy tajriba, o'ziga xos estetik qarash kabi sof insoniy xususiyatlarga ega bo'lmagan vositadir. Shunday ekan, u inson ijodkorligiga raqobat emas, balki tayanch bo'la oladi. AI vositalari o'quvchilarga tayyor javob bermaydi, aksincha ularning savollariga asoslangan tavsiyalar, namunalar, takliflar, yo'nalishlar beradi. Asosiy ijodiy faoliyat esa bola tomonidan amalga oshiriladi.

Masalan, ChatGPT ilovasidan foydalanayotgan o'quvchi ertak tuzishda yordam olishi mumkin, lekin qahramonlar xarakteri, voqealar ketma-ketligi, yakuniy g'oya uning shaxsiy tanloviga bog'liq bo'ladi. Shu tariqa bola bir necha variantlarni ko'rib chiqadi, solishtiradi, baho beradi, o'z pozitsiyasini bildiradi. Bu esa ijodiy tafakkurning eng muhim bosqichlaridir. AI bu jarayonda vositachi sifatida xizmat qiladi.

Yana bir jihat – AI bolani o'rganishga undaydi. O'quvchi qiziqgan savolini sun'iy intellektga beradi, javob oladi, lekin bu javob ustida yana savol tug'iladi, u tahlil qilinadi, tekshiriladi. Bu o'z navbatida mustaqil izlanish, tanqidiy fikrlash va yangilik yaratish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Demak, sun'iy intellektidan to'g'ri

foydalanilsa, u bola tafakkurini sustlashtirmaydi, balki uni faollashtiradi. Bu erda asosiy kalit — “to‘g‘ri foydalanish” tamoyilidir.

Shu o‘rinda o‘qituvchining roli yana bir bor muhim ahamiyat kasb etadi. U AI vositalarining imkoniyatlarini didaktik maqsadga yo‘naltiradi, tanlab ishlatadi, bolalarga ijodiy topshiriqlar beradi, sun‘iy intellektdan qanday savollar orqali samarali foydalanish mumkinligini o‘rgatadi. Ya‘ni sun‘iy intellekt bu jarayonda raqib emas, hamkor sifatida xizmat qiladi. Ayniqsa, adabiyot singari hissiyot, tasavvur, obraz, estetik baho, go‘zallikni his etish kabi sohalarda inson ijodi etakchi o‘rinda qoladi.

Shunday qilib, AI vositalarini to‘g‘ri, maqsadli va metodik jihatdan asoslangan tarzda dars jarayoniga kiritish orqali bolalar adabiyoti orqali ijodiy tafakkurni rivojlantirish, o‘quvchining nutq madaniyati, tasavvuri va tahliliy fikrlash salohiyatini oshirish mumkin. Bunda sun‘iy intellekt kuchli yordamchi vosita bo‘lib xizmat qiladi, lekin hech qachon bolalarning shaxsiy ijodkorlik salohiyatini to‘liq o‘rnini bosa olmaydi.

Sun‘iy intellektga asoslangan metodik yondashuvlar maktab ta’limi, xususan boshlang‘ich sinflarda bolalar adabiyotini o‘qitishda o‘qituvchining kreativ yondashuvlariga keng imkoniyat yaratadi. An‘anaviy yondashuvda o‘quvchi matnni o‘qiydi, savollarga javob beradi, muhokama qiladi. AI vositalari esa ushbu jarayonlarni chuqurlashtirib, o‘quvchi faoliyatini interaktiv va individual tarzda tashkil etishga xizmat qiladi. Quyida sun‘iy intellekt asosidagi bir nechta metodik yondashuv va amaliy misollar keltiriladi.

Alternativ yakun yaratish metodi – ChatGPT yoki shunga o‘xshash AI ilovalari yordamida o‘quvchiga tanish ertak yoki hikoyaning muqobil yakunini yaratish topshiriladi. Masalan, “Boy ila gado” ertagini AI orqali boyning nuqtayi nazaridan qayta yozish, yoki “Zumrad va Qimmat” ertagining davomiy qismini o‘ylab topish. Bu metod bolada empatiya, obrazga kirishish, tasavvur qilish va yozma nutqni rivojlantiradi.

Matn asosida dramatik sahnalashtirish – AI vositalari yordamida o‘quvchi adabiy matn asosida sahna ssenariysi tuzadi, qahramonlar uchun dialoglar yozadi. ChatGPTdan “Sen hozir “Shum bola” asaridagi bosh qahramon bo‘lib, militsiyachiga nimalar deysan?” kabi topshiriqlar orqali rolga kirish qobiliyati, dramatik fikrlash shakllanadi.

Savol-javob orqali izlanishli o‘qish – o‘quvchi matnni o‘qib chiqqach, ChatGPT orqali “Bu asardagi asosiy muammo nima?”, “Qahramon o‘rnida sen bo‘lganingda qanday yo‘l tutarding?”, “Bu hikoya kimga yoqishi mumkin?” kabi ochiq savollar orqali tahliliy tafakkurini rivojlantiradi. O‘quvchi AI bilan suhbat qurish jarayonida o‘z fikrlarini aniqroq ifodalashga intiladi.

Kross-platformaviy adabiy ijod – bolalarning AI bilan birga she'r yozish, hikoya boshlang'ichi berilgach, davomini yozish, yoki belgili obrazlar ishtirokida yangi voqealar yaratishlari mumkin. Masalan: "ChatGPT, menga she'r o'rniga sichqon bosh qahramon bo'lgan ertak tuzib ber" – deyishi mumkin. AI javobi asosida bola o'ziga xos g'oyalarni shakllantiradi.

Sun'iy intellekt yordamida til o'rganish va sinonim ishlatish – bolalar yozgan matnlarida AI yordamida sinonimlar, iboralar, boshqa uslubiy vositalar orqali ifodani boyitadi. Masalan, o'quvchi yozgan jumlaning ChatGPT orqali "yana chiroyliroq yoz" deb so'rab, leksik imkoniyatlarini kengaytiradi.

Matn asosida tasviriy san'at bilan uyg'unlik – o'quvchi ertak o'qigach, ChatGPT yordamida ertakdagi joy, qahramon, holatlarni tasvirlovchi tasviriy topshiriqlar oladi. Masalan: "Zumradning uyi qanday ko'rinishda bo'lishi mumkin?" – degan savol asosida AI tavsiyalariga tayangan holda chizmachilik bilan shug'ullanadi. Bu multimodal yondashuvni ta'minlaydi.

Ushbu metodik yondashuvlar orqali bolalar sun'iy intellektni passiv foydalaniladigan vosita emas, balki muloqot qilinadigan, maslahat olinadigan va fikr yuritishda yordam beradigan raqamli yordamchi sifatida qabul qilishadi. Bunda o'qituvchi AI vositalaridan qanday foydalansa bo'ladi, qanday cheklovlarga rioya qilish lozim, qanday topshiriqlar ijodkorlikni qo'zg'atadi – degan mezonlar asosida metodik ish olib boradi.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, sun'iy intellekt asosidagi metodlar adabiyotni o'qitishda statik yondashuvdan dinamik, interaktiv va ijodiy yondashuvga o'tish imkonini beradi. Bu esa ijodiy tafakkurni shakllantirishda muhim omillardan biridir.

Sun'iy intellektning bolalar adabiyotiga integratsiyalashuvi ko'plab ijodiy va didaktik imkoniyatlarni ochib bersa-da, ushbu jarayonda muayyan xavf va ehtimollar ham mavjud. Bu xavflarni e'tiborsiz qoldirish bolalarning mustaqil fikrlashi, tanqidiy yondashuvi va haqiqiy adabiy-estetik tajriba orttirishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli, sun'iy intellekt vositalarining afzalliklari bilan bir qatorda, ehtiyotkorlik bilan yondashishni talab qiladigan jihatlarini ham ko'rib chiqish lozim.

Avvalo, sun'iy intellekt bilan ko'p ishlash natijasida o'quvchi o'zining ijodiy fikriga emas, tayyor javoblarga tayanib qolishi mumkin. Bu esa mustaqil yozish, obraz yaratish, matnni tahlil qilish kabi muhim ko'nikmalarning susayishiga olib keladi. Masalan, o'quvchi hikoya yozishda AI tavsiyalariga to'liq tayanib, o'z fantaziyasini ishga solmay qo'yishi mumkin. Shu bois, o'qituvchi AI vositalaridan foydalanishda doimiy nazorat va yo'naltirishni amalga oshirishi, AI faqat

yordamchi vosita ekani, yaratuvchi esa o'quvchining o'zi bo'lishi kerakligini tushuntirib borishi zarur.

Yana bir xavf – bolalarning tanqidiy fikrlash qobiliyatining susayishidir. ChatGPT kabi vositalar tez va mantiqli javob beradi, biroq bu javoblar har doim to'g'ri yoki mukammal emas. O'quvchi esa bu javoblarni "to'g'ri haqiqat" deb qabul qilishi mumkin. Bu esa tanqidiy fikrlash, shubha qilish, qayta tahlil qilish kabi tafakkur jarayonlarining zaiflashishiga olib keladi. Shu bois, AI javoblarini o'qib, "Bu fikrga qo'shilasanmi?", "Seningcha bu qanday bo'lgan bo'lar edi?" kabi savollar bilan o'quvchini mustaqil xulosa chiqarishga undash muhimdir.

Bundan tashqari, AI yordamida yozilgan matnlar ko'pincha sun'iy ohangda, emotsiyasiz va shablon asosida tuzilgan bo'ladi. Bolalar bu ohangga o'rganib qolib, estetik ifoda, obrazli til, poetik tuyg'uni real adabiy matnlarda to'laqonli anglab eta olmasligi mumkin. Ya'ni, bolalar ko'proq faktlarga, mantiqiy izchillikka urg'u beradigan AI matnlariga qaram bo'lib qolsa, adabiyotning emotsional, badiiy qatlamlari ikkinchi darajaga tushib qoladi. Bu esa adabiyotning tarbiyaviy va estetik vazifasiga to'g'ri kelmaydi.

Yana bir muhim jihat – intellektual mulk va plagiat masalasidir. O'quvchi AI yordamida matn yozganida bu matn qanchalik o'ziga tegishli? Bu savol ta'lim tizimi uchun dolzarbdir. O'qituvchi baholash jarayonida AI orqali yozilgan matnni aniq ajrata olmasligi mumkin. Bu esa baholashning adolatliligiga putur etkazadi. Shu sababli, AI vositalari bilan ishlashda mualliflik va ijodiylik chegaralarini belgilash muhim masalalardan biridir.

Bundan tashqari, bolalarning yoshiga mos kelmaydigan kontentga duch kelish xavfi ham mavjud. AI vositalari har doim pedagogik jihatdan filtrlangan ma'lumot bermasligi mumkin. Shu bois, o'qituvchi sun'iy intellekt vositalarini sinfda yoki topshiriq sifatida ishlatishda doimiy kuzatuv va nazoratni yo'lga qo'yishi, ishonchli va xavfsiz platformalardan foydalanishi zarur.

Sun'iy intellekt vositalarining salbiy ta'siri ularni umuman rad etish uchun emas, balki ularni ehtiyotkorlik va didaktik strategiya asosida foydalanish zarurligini anglatadi. Bu borada o'qituvchi vositachilik qiluvchi, yo'naltiruvchi va baholovchi sifatida muhim rol o'ynaydi. To'g'ri yondashuv orqali AI vositalari xavf emas, balki imkoniyatga aylanadi.

Kelajakda sun'iy intellekt texnologiyalari bolalar adabiyotida ta'limni shaxsiylashtirish jarayonini yangi bosqichga olib chiqishi kutilmoqda. Har bir o'quvchining qiziqishlari, bilim darajasi, o'qish sur'ati va o'rganish uslubi turlicha bo'lgan bir paytda, AI yordamida moslashtirilgan adabiy ta'lim modelini joriy etish orqali o'quv jarayoni ancha samarali va qiziqarli bo'lishi mumkin.

AI vositalari, jumladan, ChatGPT yoki boshqa AI yordamchilar, har bir o'quvchining savollariga individual javob bera oladi, tushunmagan joylarini izohlab, murakkab matnlarni engilroq tilda tushuntirib beradi. Masalan, 3-sinf o'quvchisi "Zumrad va Qimmat" ertagini o'qiyotganda tushunmagan so'zlarni AI orqali izohlab, hikoyaning mohiyatini yaxshiroq anglaydi. 4-sinf o'quvchisi esa o'sha ertak asosida boshqa yakunlar bilan yangi syujet yaratishda AI yordamidan foydalanishi mumkin. Shu tarzda har bir bola o'z darajasiga mos adabiy faoliyat bilan shug'ullanadi.

AI yordamida tuzilgan platformalar o'quvchining o'qish tezligi, qaysi mavzularda qiynalayotgani, qanday matnlar unga qiziqarliligini aniqlab borishi va unga mos adabiy asarlarni tavsiya qilishi mumkin. Bu esa o'quvchi va matn o'rtasidagi bog'liqlikni kuchaytiradi. Masalan, texnikaga qiziqqan bola uchun sarguzasht-fantastik hikoyalar, tabiatga mehr qo'ygan o'quvchi uchun ekologik yo'nalishdagi ertaklar taklif etilishi mumkin.

Shuningdek, AI asosida yaratilgan o'quv dasturlarida gamifikatsiya (o'yinlashtirish) unsurlari kuchli bo'lib, bolalar uchun topshiriq bajarish jarayoni o'yinga aylanishi mumkin. Masalan, "adabiy viktorina" o'yinlari, "qahramonni to'g'ri yo'l bilan olib o't" kabi interaktiv topshiriqlar orqali o'quvchi asar mazmunini chuqurroq anglaydi va o'rganadi. Shu bilan birga, sun'iy intellekt bolaning tanlovlariga qarab yangi savollar yoki ijodiy topshiriqlarni taklif etadi.

Yana bir muhim imkoniyat – inkluziv ta'lim sohasida AI yordami. O'qish qobiliyati cheklangan, eshitish yoki ko'rish muammolari bo'lgan bolalar uchun AI vositalari matnni ovoqli o'qib berish, vizual ifodalar bilan tushuntirish, interaktiv yordam taklif etish orqali ularga adabiyotdan chetda qolmaslik imkonini beradi. Bu esa ta'limda teng imkoniyatlar tamoyilini amalga oshirishda muhim qadamdir.

Bundan tashqari, AI bolalar adabiyotini o'qitishda o'qituvchining vaqtini tejab, avtomatlashtirilgan tahlillar orqali har bir o'quvchining o'sish dinamikasini ko'rsatib bera oladi. Masalan, o'quvchi qaysi asarlar ustida ko'proq ishlagan, qanday savollarga qiyin javob bergan, nimalarni tez tushungan – bularning barchasi tahlil qilinib, o'qituvchiga taqdim etiladi. Bu esa ta'limda samarali rejalashtirish va nazoratga xizmat qiladi.

Kelajakda sun'iy intellekt bolalar adabiyotini o'qitishda nafaqat yordamchi vosita, balki har bir o'quvchi uchun "shaxsiy o'qituvchi" rolini o'ynashi mumkin. AI vositalari orqali adabiy ta'lim yanada interaktiv, moslashuvchan va ijodkorlikka undovchi bo'lib boradi. Ammo bu imkoniyatlardan to'g'ri foydalanish, metodik yondashuvni chuqur ishlab chiqish, AIning imkon va cheklovlarini yaxshi tushunish orqali amalga oshadi.

Sun'iy intellekt texnologiyalarining bolalar adabiyoti sohasiga kirib kelishi ta'lim jarayonida yangi ufqlarni ochmoqda. Bu imkoniyatlar o'quvchilarning individual qobiliyatlarini rivojlantirish, o'quv jarayonini moslashtirish, adabiy tanqidiy va tahliliy fikrlashni shakllantirishda katta xizmat qilishi mumkin. ChatGPT, AI ilovalari kabi vositalar orqali bolalar matnni chuqur anglab olish, yangi syujetlar tuzish, obrazlar bilan ishlash, hikoya yozish, savol-javoblar orqali adabiy tafakkurini kengaytirish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Sun'iy intellektdan foydalanish o'quvchilarni ijodiy fikrlashga undash, o'z g'oyalarini shakllantirish, matnga yangicha yondashuvni o'rganish, shuningdek, til boyligini oshirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, AI vositalari orqali real vaqt rejimida savol-javob qilish, muammoli vaziyatlar echimini izlash, hikoyaga boshqa yakun topish, o'xshash voqealarni tahlil qilish kabi mashg'ulotlar ijodiy tafakkurni faol harakatga keltiradi.

Biroq bu jarayon bir yoqlama yondashuvni emas, balki muvozanatli, pedagogik nazorat asosida olib borilishini talab etadi. Sun'iy intellekt o'qituvchining o'rnini bosa olmaydi, u faqat yordamchi rolini o'ynashi mumkin. Adabiyotda his, obraz, badiiy-estetik zavq, poetik tafakkur kabi jihatlar sun'iy tizimlar emas, balki inson qalbi orqali shakllanadi. Shu sababli, AI vositalaridan to'g'ri foydalanish – nafaqat texnologik bilimni, balki pedagogik mahoratni ham talab etadi.

Shu o'rinda muhim savol tug'iladi: sun'iy intellekt – raqobatchi yoki hamkor? Mazkur maqolada keltirilgan tahlil va misollar shuni ko'rsatadiki, AI vositalari adabiy ta'limda raqib emas, balki to'g'ri yondashilganda kuchli hamkor bo'lishi mumkin. U o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi ijodiy muloqotni qo'llab-quvvatlaydi, o'quvchining ichki salohiyatini yuzaga chiqarishga xizmat qiladi, shuningdek, metodik faoliyatda yangi yondashuvlar paydo bo'lishiga turtki beradi.

Xulosa qilib aytganda, bolalar adabiyotida sun'iy intellektdan foydalanishning kelajagi porloqdir. U ijodkorlikni rivojlantirishda, mustaqil fikrlashni shakllantirishda, adabiy-estetik tarbiyani boyitishda katta yordamchi bo'lishi mumkin. Ammo bu jarayonda insoniylik, badiiylik, milliy qadriyatlar va pedagogik maqsad doimiy ustuvorlikka ega bo'lishi lozim. Sun'iy intellekt texnologiyalari esa ana shu qadriyatlarni yanada chuqurroq anglashga xizmat qiladigan zamonaviy vosita sifatida xizmat qilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Filipova I.A. Sun'iy intellektni huquqiy tartibga solish: ma'ruzalar kursi. Rus tilidan tarjima Z.O. Kuvandikov, mas'ul muharrir A.R. Axatov - Samarqand: Samarqand davlat universiteti, 2022. 7 bet.

2. Russell SJ, Norvig P. Sun'iy intellekt: zamonaviy yondashuv. Prentice Hall. Englewood Cliffs, NyuJersi. 1995-yil. 3-bet.
3. Inoyatova, D. (2024). Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish. University Research Base, 103-107.
4. Inoyatova, D. (2024). Boshlang'ich sinf o'quvchilarining hissiy intellektini oshirishda kitob o'qishning ahamiyati. University Research Base, 130-134.

SUN'IY INTELLEKT VA TILSHUNOSLIK

*Sunatov Jo'rabek Turg'unbek o'g'li,
Iqtisodiyot va pedagogika universiteti NTM assistent o'qituvchisi.*

*Zikrillayeva Farangiz Baxtiyor qizi,
Iqtisodiyot va pedagogika universiteti NTM talabasi.*

*Husenova Madina Muxsin qizi,
Iqtisodiyot va pedagogika universiteti NTM talabasi.*

*Sanayeva Mahliyo Rauf qizi,
Iqtisodiyot va pedagogika universiteti NTM talabasi.*

Annotatsiya

Ushbu maqolada sun'iy intellekt texnologiyalarining tilshunoslikka integratsiyasi va ularning asosiy yo'nalishlari o'rganilgan. Tabiiy tilni qayta ishlash, avtomatik tarjima, nutqni tahlil qilish, matn generatsiyasi kabi sohalardagi ilg'or SI texnologiyalari tahlil qilinadi hamda ularning imkoniyatlari, afzalliklari va mavjud muammolari yoritiladi.

Kalit so'zlar. Sun'iy intellekt, tilshunoslik, tabiiy tilni qayta ishlash, avtomatik tarjima, nutqni tahlil qilish.

Аннотация

В статье рассматривается интеграция технологий искусственного интеллекта в лингвистику и ее основные направления. Будут проанализированы передовые технологии искусственного интеллекта в таких областях, как обработка естественного языка, автоматический перевод, анализ речи и генерация текста, а также подчеркнуты их возможности, преимущества и текущие проблемы.

Ключевые слова. Искусственный интеллект, лингвистика, обработка естественного языка, машинный перевод, анализ речи.

Annotation

This article examines the integration of artificial intelligence technologies into linguistics and their main directions. Advanced AI technologies in areas such as natural language processing, automatic translation, speech analysis, and text